

Нечипоренко І. В.

*викладач кафедри східної і слов'янської філології
Київського національного лінгвістичного університету
м. Київ, Україна*

СУЧАСНА СТАНДАРТНА АРАБСЬКА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖНАРОДНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ДИПЛОМАТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Попри значну кількість досліджень, присвячених загальним питанням арабської термінології, зокрема праць В.Ю. Складра [3, с. 151–158], І.В. Сівкова [2, с. 14] та Р.В. Стацюка [4, с. 142–150], дипломатичний пласт лексики залишається недостатньо вивченим у структурно-семантичному, функційному та перекладознавчому аспектах. Специфіка арабської дипломатичної термінології полягає у поєднанні традицій класичного мовлення, усталених ще в середньовічних дипломатичних текстах, із сучасними мовними інноваціями, зумовленими розвитком міжнародних організацій, глобальних політичних процесів і появою нових форматів дипломатичної взаємодії.

Сучасна стандартна арабська мова (далі – ССАМ) – це прямий відповідник англійському терміну «Modern Standard Arabic», тобто форма арабської мови, яка сьогодні використовується як офіційна мова в арабських країнах. ССАМ є високим літературним різновидом арабської мови, що походить від літературної мови доісламської Аравії. ССАМ виступає мовою книжкової традиції, ЗМІ, освіти, офіційних промов, а також коли потрібно спілкуватися на спеціалізовані теми або з носіями різних діалектних груп [5, с. 238–239]. Деякі дослідники застосовують термін «арабська літературна мова» (калька з рос. «Арабский литературный язык»), однак у подальшому викладі під «арабською мовою» розумітимемо саме ССАМ, вважаючи цей термін точнішим та таким, що відповідає сучасним комунікативним практикам.

Поширення арабської мови у міжнародному дипломатичному дискурсі значно посилилося після Другої світової війни, коли арабські держави почали відігравати дедалі активнішу роль у глобальній політиці, енергетичній безпеці та міжнародній торгівлі. У 1973 році ООН надала арабській мові статус офіційної у всіх своїх інституціях, що зумовило її глобальне утвердження як важливого інструмента політичної комунікації [6].

Арабська мова характеризується складною полідіалектною організацією. За географічним принципом діалекти поділяють на східні (машрикські) та західні (магрибські), а всередині – на численні підгрупи (месопотамська, аравійська, єгипто-суданська тощо). Ускладнює ситуацію й соціальне розмежування на кочові (бедуїнські) та осілі (міські та сільські) різновиди, які в сукупності формують поліцентричний мовний ареал, у якому взаємодіють різні рівні мовної варіативності [1, с. 113].

На цьому тлі формується характерна для арабомовного світу диглосія – співіснування ССАМ як високого (офіційного) різновиду та численних розмовних діалектів як низьких (повсякденних). Водночас сучасні комунікаційні процеси стимулюють їх зближення, що призводить до появи «середньої мови», яка демонструє тенденцію до спрощення морфології та синтаксису та знаходить широке застосування в інтернет-комунікації, блогах і напівофіційних публічних виступах.

Попри функційне домінування діалектів у повсякденному спілкуванні, саме ССАМ виконує роль наддіалектної комунікативної платформи, забезпечуючи взаєморозуміння між різними регіонами й соціальними групами, що, у свою чергу, відіграє ключову роль у процесах мовної стандартизації та зовнішньополітичної комунікації.

Різномірне мовна політика арабських країн створює неоднорідні умови для розвитку дипломатичної термінології. Наприклад, Алжир, Сирія та Судан проводять активну арабізацію державного управління та дипломатичного листування. Марокко, Ліван і ОАЕ реалізують білінгвальні або трілінгвальні моделі, поєднуючи арабську з французькою та/або англійською, що відображає історичні, культурні та економічні фактори. Така варіативність впливає на стандартизацію термінів, їхню адаптацію до місцевих мовних норм і темп модернізації дипломатичної лексики.

Мовна ситуація арабського світу є багатовимірною та динамічною: диглосія, полідіалектність, інституційне зміцнення ССАМ і розширення її міжнародних функцій поєднуються з активною модернізацією дипломатичної терміносистеми. ССАМ стає не лише засобом комунікації, а й ключовим елементом культурної дипломатії, маркером національної ідентичності та фактором геополітичного впливу.

Література:

1. Омелянчук А. В. Морфологічні та фонологічні особливості аравійського діалекту Хіджазу. *Сходознавство*. 2010. № 51. С. 109–118.
2. Сівков І. В. Розвиток суспільно-політичної і юридичної лексики сучасної арабської літературної мови : автореф. дис. ... канд. філол.

наук: спец. 10.02.13 «Мови народів Азії, Африки, аборигенних народів Америки та Австралії»; НАН України, Ін-т сходознавства ім. А. Кримського, Київ, 2008. 14 с.

3. Скляр В. Ю. Проблема вивчення диглосії в арабській мові. *Сходознавство*. 2010. № 51. С. 151–158.

4. Стацюк Р. В. Запозичення як один із продуктивних шляхів поповнення лексичного складу військової термінології сучасної арабської літературної мови. *Сходознавство*. 2013. № 62–63. С. 142–150.

5. McCarus E. Modern Standard Arabic. *Encyclopedia of Arabic Language and Linguistics*. 2009. Vol. 5. P. 238–262. URL: https://archive.org/details/the-encyclopedia-of-arabic-language-and-linguistics_202401/page/n1651/mode/2up (дата звернення: 10.12.2025).

6. Inclusion of Arabic among the official and working languages of the General Assembly and its Main Committees: Resolution 3190 (XXVIII), 18 December 1973 // United Nations Digital Library. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/191371?v=pdf> (дата звернення: 10.12.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-585-6-12>

Пилипчук Я. В.

доктор історичних наук,

старший науковий співробітник

*Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В. О. Сухомлинського
м. Київ, Україна*

САЛАХ АД-ДІН: З ВАСАЛА У СУЛТАНИ

Однієї з цікавих аспектів історії курдів є історія Аййубідів. Це є найбільш відома курдська династія в історії. З середовища цієї династії походив Салах ад-Дін Йусуф відомий європейцям як Саладін. Завданням цих тез є простежити історію ранньої кар'єри Салах ад-Діна Йусуфа.

Салах ал-Дін Йусуф походив з курдської родини з села Аджданакан поблизу міста Двін. Він був сином Наджм ад-Діна з племені равадія. Це плем'я початково було арабським, проте вже у XII ст. було повністю курдським. У 1132 р. Наджм ад-Дін Аййуб як комендант Тікріта надав допомогу переможеному війську мосульського атабека Імад ад-Діна